

**DIN VA HURFIKRLILIK: BERDYAEVNING DINIY HURFIKRLILIK
HAQIDAGI G‘OYALARINI G‘AZZOLIY TA‘LIMOTI BILAN QIYOSLASH**

Zarkumova Gulmira

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti

Surxondaryo kampusi Filologiya va tillarni

o‘qitish o‘zbek tili 1-kurs 402-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada din va hurfikrlilik tushunchalarining falsafiy mohiyati yoritilib, rus diniy faylasufi Nikolay Berdyaev hamda sharq mutafakkiri Abu Homid G‘azzoliyning diniy erkinlik va inson tafakkuri haqidagi qarashlari qiyosiy tahlil qilinadi. Berdyaevning shaxs erkinligi, ijodkorlik va ruhiy mustaqillik haqidagi g‘oyalari G‘azzoliyning diniy-axloqiy kamolot, qalb pokligi va ilohiy haqiqatga erishish haqidagi ta‘limoti bilan taqqoslanadi. Tadqiqot natijasida ikki mutafakkir qarashlarida o‘xshash va farqli jihatlar mavjudligi aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: din, hurfikrlilik, erkinlik, Berdyaev, G‘azzoliy, falsafa, diniy tafakkur, ma‘naviyat, inson erkinligi.

Kirish

Din insoniyat tarixida eng muhim ma‘naviy hodisalardan biri sifatida shakllangan. U nafaqat e‘tiqod tizimi, balki insonning axloqiy, ruhiy va ijtimoiy hayotini tartibga soluvchi muhim omildir. Hurfikrlilik esa insonning erkin fikrlashi, voqelikni mustaqil anglashga intilishi va diniy masalalarda ham ongli yondashuvni ifodalaydi. Din va hurfikrlilik masalasi ko‘plab faylasuflar tomonidan turlicha talqin etilgan.

Rus diniy ekzistensializmi vakili Nikolay Berdyaev inson erkinligini eng oliy qadriyat sifatida ko‘rgan bo‘lsa, islom mutafakkiri Abu Homid G‘azzoliy insonning haqiqiy erkinligini Allohga yaqinlashish va nafsni poklash orqali tushuntiradi. Shu sababli ushbu ikki mutafakkirning qarashlarini qiyosiy o‘rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Berdyaevning diniy hurfikrlilik haqidagi qarashlari

Nikolay Berdyaev XX asr rus diniy falsafasining yirik namoyandalaridan biri hisoblanadi. U inson shaxsiyati va erkinligini barcha ijtimoiy hamda siyosiy tizimlardan ustun qo‘yadi.

Berdyayev fikricha, insonning mohiyati uning erkinligida namoyon bo'ladi. Erkinlik esa Xudo tomonidan insoniyatga berilgan ilohiy ne'matdir.

Berdyayev diniy hayotda majburlash va dogmatizmga qarshi chiqqan. Uning ta'kidlashicha, haqiqiy e'tiqod insonning ichki ruhiy tajribasi orqali shakllanadi. Shuning uchun diniy hurfikrlilik insonning mustaqil tafakkur yuritishi va Xudo bilan shaxsiy ruhiy aloqaga kirishishi orqali yuzaga keladi.

Mutafakkir insonning ijodkorlik qobiliyatiga ham alohida ahamiyat beradi. Unga ko'ra, inson ijod orqali ilohiy haqiqatga yaqinlashadi. Berdyayevning fikricha, din insonni qo'rqituvchi yoki cheklovchi kuch emas, balki uni ruhiy ozodlikka yetaklovchi ma'naviy yo'ldir.

G'azzoliyning diniy tafakkur haqidagi qarashlari

Abu Homid G'azzoliy islom falsafasi va tasavvufining yirik vakillaridan biri hisoblanadi. U ilm, axloq va ruhiy poklanish masalalariga katta e'tibor qaratgan. G'azzoliy fikricha, inson haqiqiy haqiqatga faqat qalb pokligi va ilohiy ma'rifat orqali erisha oladi.

G'azzoliy diniy masalalarda faqat ko'r-ko'rona taqlid qilishni tanqid qiladi. U insonni tafakkur yuritishga, ilm izlashga va haqiqatni anglashga chaqiradi. Shu jihatdan uning qarashlarida ma'lum darajada hurfikrlilik unsurlari mavjud.

Biroq G'azzoliy erkinlikni mutlaq mustaqillik sifatida emas, balki ilohiy qonunlar doirasidagi ma'naviy erkinlik sifatida tushuntiradi. Uning nazarida inson nafs va moddiy istaklardan ozod bo'lsagina haqiqiy erkinlikka erishadi.

Berdyayev va G'azzoliy qarashlarining qiyosiy tahlili

Berdyayev va G'azzoliy qarashlari turli davr hamda madaniy muhitda shakllangan bo'lsa-da, ularning ayrim umumiy jihatlari mavjud. Har ikki mutafakkir insonning ichki ruhiy dunyosiga katta e'tibor beradi. Ular dinning tashqi marosimlaridan ko'ra inson qalbi va ma'naviyatini ustun qo'yadilar.

Berdyayev inson erkinligini mutlaq qadriyat sifatida ko'rsa, G'azzoliy erkinlikni ilohiy haqiqatga xizmat qilish bilan bog'laydi. Berdyayev uchun ijodkorlik erkinlikning asosiy ifodasi bo'lsa, G'azzoliy uchun ruhiy poklanish va axloqiy kamolot muhim hisoblanadi.

Ikki faylasuf o'rtasidagi asosiy farq diniy hurfikrlilikni tushunishda namoyon bo'ladi. Berdyayev individual fikrlash va shaxsiy tajribani ustun qo'ysa, G'azzoliy diniy bilimning Qur'on va sunnatga mos bo'lishini zarur deb hisoblaydi.

Xulosa

Din va hurfikrlilik masalasi insoniyat tafakkurida doimo muhim o‘rin egallab kelgan. Berdyaev va G‘azzoliy qarashlari ushbu masalani turli nuqtai nazardan yoritadi. Berdyaev inson erkinligi va ijodkorligini asosiy qadriyat sifatida talqin etsa, G‘azzoliy ruhiy poklanish va ilohiy haqiqatga intilishni ustun qo‘yadi.

Shunga qaramay, har ikki mutafakkir insonning ma’naviy kamoloti va ichki dunyosiga katta ahamiyat bergan. Ularning qarashlari bugungi kunda ham diniy bag‘rikenglik, ma’naviyat va erkin tafakkur masalalarini o‘rganishda muhim nazariy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Berdyaev N. A. "The Meaning of the Creative Act". Moscow, 1916.
2. Berdyaev N. A. "Freedom and the Spirit". London, 1935.
3. Abu Homid G‘azzoliy. "Ihyo ulum ad-din". Toshkent, 2005.
4. G‘azzoliy. "Al-Munqiz min ad-dalal". Qohira nashri.
5. Falsafa qomusiy lug‘ati. Toshkent, "Sharq", 2004.
6. Islom falsafasi tarixi bo‘yicha ilmiy manbalar va maqolalar.